

Обґрунтовуючи практичну необхідність гуманних взаємин між вихователем та дитиною, між самими дітьми і взагалі всіма учасниками виховного процесу, Сухомлинський переконливо довів, що найцінніше у дитини – її індивідуальність, неповторність внутрішнього світу, здібностей, потенційних можливостей. Підтримка і розвиток у дитини її індивідуальності є умовою зростання не тільки кожної конкретної особистості, а й підґрунтям формування дійового, творчого дитячого колективу, оскільки саме через плетіння розмаїття індивідуальностей пролягає шлях до справжнього, а не стадного об'єднання дитячих особистостей.

Одна з найголовніших гуманістичних ідей, що пронизують педагогічну систему Сухомлинського полягає у запереченні, неприпустимості будь-якого насильства над дитиною [5, 386].

Висновки... Творча спадщина В.О.Сухомлинського для сучасних поколінь учителів – джерело безперервного розвитку та удосконалення професійної психолого-педагогічної майстерності взагалі і дидактики зокрема. Теоретична, літературно-педагогічна творчість і практична діяльність видатного українського педагога увійшли до історії вітчизняної педагогічної думки помітною сторінкою, його педагогічні, публіцистичні, літературні праці та вчительський досвід значно вплинули на практичну діяльність школи, збагативши педагогіку України новими положеннями і думками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Майборода В. К. Творча особистість вчителя у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / В. К. Майборода. – К. : Веселка. – 1990. – С. 126.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори / В. О. Сухомлинський. – [в 5-ти томах]. – К. : Рад. школа. – 1976. – 653 с.
3. Сухомлинський В. О. Павліська середня школа / В. О. Сухомлинський. – М. : Просвещение. – 1979. – 669 с.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа. – 1988. – 286 с.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа. – 1979. – С. 396.

Анотація

И.М.Шоробура

Дидактическая концепция В.А.Сухомлинского и ее применение в школах Украины

В статье рассматривается дидактическая концепция В.А.Сухомлинского, возможности ее применения в школах Украины. Творческое наследие В.А.Сухомлинского для современного поколения учителей является источником развития и повышения профессионального педагогического мастерства.

Ключевые слова: концепция, школа, дидактическая концепция В.А.Сухомлинского.

Summary

I.M.Shorobura

Didactic conception of V.O.Sukhomlyns'kyi, the prosperities of its use in Ukrainian schools

Didactic conception of V.O. Sukhomlyns'kyi, the prosperities of its use in Ukrainian schools have been examined in the article. V.O.Sukhomlynsky's creative heritage for modern teachers generation is the source of the development and growth of the professional pedagogical mastery.

Key words: conception, school, didactic conception of V.O. Sukhomlyns'kyi.

Дата надходження статті

„29” жовтня 2008 р.

УДК 371.13 „20/29” „19”

І.П.ЯЦУК,

кандидат педагогічних наук, доцент

(М.Хмельницький)

Напрями підготовки та вимоги до вчителя у 20-ті роки ХХ століття

В статті проаналізовано праці педагогів 20-их років ХХ століття. Визначено основні вимоги, якості майбутнього педагога, напрями професійної освіти.

Ключові слова: реформування національної освіти; характеристики вчителя; виховання; напрями професійної підготовки.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Реформування національної освіти у 20-ті роки ХХ століття можна окреслити такими рисами: шкільна система радянської України, що визначалась спочатку характером професіоналізму, а з часом уніфікації шкільних систем Союзу – характером політехнізму, спричинилася до зниження рівня загальноосвітніх знань серед учнів; підпорядкованість дошкільного, шкільного, позашкільного виховання директивам комуністичної партії; досягнення загального обов'язкового навчання та завершення ліквідації неписьменності в Україні; розширення системи освіти, відкриття навчальних закладів нового типу.

За таких рис надзвичайно актуальним в окреслений період постало питання підготовки вчителя не лише для професійної діяльності, а вчителя для впливу на громаду.

„Проблема учителя – перша і найважливіша проблема всієї педагогіки, всієї постановки народної освіти, всієї долі народної культури. Можна з повним правом сказати, що по тому, яким учителем задовольняється суспільство, можна робити висновок про його культурний рівень і життєздатність. Народ, який може миритися з тим, що його дітей – його майбутнє ведуть більш слабкі, гірші культурні сили, – не має майбутнього, не може нічого чекати у культурному сенсі” [1, 7].

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми... Аналіз розвитку освіти в 20-ті роки ХХ століття здійснювали Н.Б.Антонець, Л.С.Бондар, Л.Д.Брезівська, Н.П.Дічек, В.В.Тригубенко, І.П.Маноха, Т.О.Самоплавська та ін. Але окремо проблема відповідності професійної підготовки, вихованості вчителя в окреслений період не розглядалась, тому мета нашого дослідження полягає в розкритті головних вимог, напрямів виховання становлення вчителя, відповідності вчителя реформаційним змінам держави.

Формулювання цілей статті... Відповідно завдання дослідження ми вбачаємо в актуалізації поглядів науковців 20-их років ХХ століття на проблему становлення особистості вчителя.

Виклад основного матеріалу... Розвиток національного шкільництва, педагогіки в період революції 1917-1919 рр. спричинив активний розвиток системи педагогічної освіти, відкриття українських шкіл, „Просвіт”, бібліотек-читалень, видання українських книг та підручників, підготовку учительства для української школи – все це стало основою культурного відродження України.

У працях керівників освітньої галузі на початку 20-х років минулого століття відзначалося, що „...студент-практикант повинен був вивчати економічне, політичне життя та побут населення регіону, де він проходив практику, влаштовувати культурні й виробничі осередки. Це б унеможливило відрив педагога в його подальшій освітній діяльності від „пролетарського трудового оточення”, сприйняття ним учительської праці як роботи „чистої” на противагу „брудній” праці робітника і селянина. Учитель перш за все повинен бути за носія освіти. Він не може зазначати: „моя справа – навчати півсотні малечі, а до всього останнього мені нема діла; хай гине на моїх очах населення від темряви й невідомості: моя хата скраю”. Його хата не може бути скраю: проти темряви й дикунства він повинен виступати активно» [1]. Тому крім роботи з дітьми на учителя покладался обов’язок проводити широку політосвітню роботу з метою якнайшвидшої перебудови суспільства в хаті-читальні, робітничому клубі тощо на комуністичному підґрунті, ставши вихователем широких мас населення. Фактично, роль учителя зводилася до ролі „агітпрому та оргвідділу Радянської влади”, який своєю активною громадсько-політичною діяльністю залучав би все ширші кола населення до справи просвітництва, виходу із „лав сірої маси, некультурності і темряви”. М.Рубінштейн вважав за необхідне розглядати громадську роботу, роль культурного центру, яка покладалася на вчителя, не з позицій примусу, а як умову його особистої зацікавленості, шлях до культурного самовдосконалення і дієздатності: „В цьому напрямку і слід розвивати свідомість учителя і дати йому відповідну установку: тут він не лише віддає, а й бере; в ролі маленького культурного центру він не лише несе культуру і суспільну думку в маси, а й проникається і живиться нею сам” [2].

Плеяду освітян, реформаторів освіти, вищої педагогічної освіти цього періоду представляли В.Арнаутов, О.Астряб, П.Блонський, Г. Костюк, І.Соколянський, І.Стещенко, І. Огієнко, С.Русова, Я.Ряшпо та ін. Однією з проблем, яка була порушена освітянами-реформаторами була проблема поліпшення освіти учительства. Перший Всеукраїнський Професійний Учительський з’їзд, який відбувся у липні 1917 року, розглядав питання відкриття учительських семінарій та інститутів, заснування педагогічних музеїв та бібліотек, обміну досвідом молодих та досвідчених учителів, відкриття педагогічних курсів, запровадження соціальних пільг для вчителів. У листопаді 1922 р. Президія ВУЦВК затвердила „Кодекс законів про народну освіту в УРСР”, де зазначалось необхідність виховання нового покоління людей соціалістичного суспільства з матеріалістичним світоглядом, з психологією колективізму, з твердою волею, з необхідною для суспільства кваліфікацією. Ключовою суспільною фігурою, на яку покладалась місія реформування, відродження, творення вищої, національної школи став учитель.

Зокрема, Михайло Грушевський у праці „За український університет” наголошував на необхідності формування громадянства, української еліти у вищих навчальних педагогічних закладах. Основою навчально-виховного процесу має бути рідна українська мова. „Всі інші народи, які дійшли добробуту, освіти, доброго ладу, дійшли тільки завдяки тому, що мали освіту на рідній мові” [3, с.10-27]. Вчитель у навчальному закладі має виховуватись та навчатися українському та через національне українське, лише за такої умови, наголошував М. Грушевський, можна говорити про розбудову системи освіти та вищої школи.

Важливі характеристики вчителя, конкретні вимоги до навчально-виховного процесу вищого навчального закладу визначав у своїх працях І.Огієнко. Зокрема у праці „Наука про рідномовні обов’язки. Рідномовний катехізис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого

громадянства” він наголошував на обов’язковості взірцевості мови та мовлення вчителя. Вчитель формує свідоме громадянство держави і саме від нього залежить, зазначав І.Огієнко, ефективність і результативність цих процесів. „Мова – то серце народу...”. Вчитель – двигун розвитку духовної культури учнів, саме він виховує свідому націю. Для виховання саме такого вчителя І.Огієнко на теоретичному та практичному рівні запропонував та перевіряв систему національного патріотичного виховання. Науковець виділяє якості, які необхідно залучати до виховного процесу: співчуття; смиренність; правдивість; відповідальність; милосердя; наполегливість; доброзичливість; ініціативність; терпимість. Серед визначальних завдань виділяв забезпечення доступності та наступності; виховання патріотів, достойних громадян держави; виховання соціально грамотних та національно свідомих громадян. Виховною ідеєю, яку має наслідувати майбутній вчитель, Іван Огієнко називав можливість впливу вчителя на особистість учня з метою зміни його поведінки, переконань, стилів ставлень до самого себе та до інших, формування якостей особистості та ціннісних орієнтацій. Серед якостей майбутнього вчителя науковець відзначає любов до дитини. Він стверджував, що любов до дитини – це не вроджена якість, а прижиттєве соціально-психологічне утворення, певний психічний стан особистості педагога, який є результатом розвитку його інтелектуально-пізнавальної, морально-етичної, ціннісно-етичної, цільово-пізнавальної, вольової сфер і до того ж зафіксований у специфічній моделі професійного мислення як установка, що проявляється в емпатійній взаємодії вчителя та учнів, обслуговуючи механізми рефлексів та забезпечуючи взаємну результативність при вирішенні педагогічних завдань в реальних ситуаціях спілкування. Науковець також зазначав, що в професійній педагогічній підготовці важливим є створення теоретичної основи для розвитку готовності майбутнього вчителя любити дітей, тобто необхідних знань про особливості дитячого світу як основного матеріалу, з яким має справу вчитель у своїй професійній діяльності. Індикатором існування цього компонента в системі готовності майстерно виконувати свою педагогічну місію є знання про очікувані результати педагогічної взаємодії з учнем та сформованість певних якостей професійно спрямованого мислення для розуміння шляхів досягнення цих результатів і закріплення значущих для професіоналізму вчителя установок.

Конкретні вимоги до педагогів у своїй праці та громадській педагогічній діяльності висвітлювала Софія Русова. Член Української Центральної ради, з 1920 р. професор Кам’янець-Подільського університету, вона активно працювала над концепцією української національної школи. Видатний діяч національно-визвольного руху, письменник, автор досліджень проблем педагогіки в своїх працях „Сучасні течії в новій педагогіці”, „Моральні завдання сучасної школи”, „Націоналізація школи” та ін. визначила ключові характеристики вчителя: гуманізм, демократизм, душевність, висока духовна культура.

Говорячи про реформування школи, Софія Русова підкреслює: школа має змінити не тільки мову, але весь свій дух, свій уклад; з цією метою вчителі повинні знайомитися з зарубіжною педагогікою і досвідом, і врешті, в основу навчання повинен класти принцип самодіяльності учнів. Стара школа, заявляє Софія Русова, виховувала затурканих рабів, нова – повинна дати вільних громадян з власною позицією і з бажанням працювати [4]. Нова школа, на думку Софії Русової, повинна з пасивної, нерухомої перетворитися на активну, чинну – трудову школу, засновану на людському інтересі, перетворюваним за своїм творчим нахилом всякий матеріал. Мають докорінно змінитись принципи виховання: оскільки раніше людей виховували або вірними підданими, або слугами церкви, – то сьогодні слід виховувати просто гармонійно розвинену людину, працездатну, соціально свідому, корисну в суспільстві, з піднесеною любов’ю до рідного краю і з пошаною до інших народів. Виховання, наголошувала Софія Русова, повинно стати наукою, коли теорія і практика йдуть назустріч одна одній, працюють на користь новому громадському життю, на задоволення потреб і бажань нової людини.

Вона дала чітке визначення мети і завдань виховання як для теоретичної розробки педагогіки, так і для практичної діяльності кожного вчителя, вихователя. Софія Русова здійснювала пошуки нових форм стосунків між педагогом та учнем, що привело до істотних змін у процесі оволодіння учителем відповідним рівнем професійної майстерності, наповнення поняття „педагогічна майстерність” новим змістом [5]. Адже формувати справжнього громадянина, патріота, будівника нового суспільства з непохитними комуністичними переконаннями, розширювати його світогляд, розвивати і збагачувати творчі здібності, уміння та навички учня під силу лише справжньому фахівцю, майстру своєї справи. Це зумовило перенесення головних акцентів у навчально-виховному процесі педагогічних навчальних закладів у 20-их – 30-их рр. минулого століття на виховання у майбутніх учителів здатності оптимізувати всі види навчальної діяльності учнів, спрямувати його на виховання гармонійної соціально значущої особистості. Значна увага при цьому приділялася розкриттю сутності праці учителя, її особливостей, дослідженню форм, методів та педагогічних прийомів, що сприяють досягненню найкращих результатів у навчально-виховному процесі.

Науково обґрунтовуючи вимоги до вчителя нової школи (фундаментальна, науково-теоретична, методична підготовка, високі моральні якості, постійне прагнення до самовдосконалення і самоосвіти, висока працездатність і любов до праці, справедливість і доброта, терпіння, велика любов до дітей,

„національне розуміння дитини”, та ін.), вона накреслила й певні шляхи підготовки українського вчителства. Серед них такі: створення спеціальних навчальних закладів; внесення радикальних змін до діяльності існуючих вчительських шкіл, педагогічних класів жіночих гімназій; викладання української мови, літератури, історії України, географії рідного краю на учительських курсах; організація у вищих навчальних педагогічних закладах кафедр українознавства.

Формуючи вимоги до вчителя, Софія Русова зазначала: „Це мусить бути надзвичайної моральної краси людина, що безпосередньо своїми переконаннями, всім своїм поведженням повинна впливати на своїх учнів... Учитель, який має перед собою не лише матеріальну нагороду за працю, а велике гуманне завдання”.

У 20-их роках активно обстоював проблеми педагогіки та власні доробки у теорії виховання П.Блонський. Розробляючи проблеми виховання, П.Блонський відзначав, що ідеалом виховання повинна стати людина, у якій поєднувалися б глибокі знання про природу і суспільство, здоров'я, уміння пізнавати і перетворювати дійсність, моральна чистота і багатство естетичних почуттів.

Завдання школи – навчити жити. Жити – це значить пізнавати дійсність і перетворювати її. „В народній школі дитина повинна, перш за все, не навчатися теоретичним знанням, але вчитися жити”. Школа має створити раціональну організацію життя дитини. Навіть найкраща школа, відмічав П.Блонський, не може дати стільки знань, скільки потрібно для життя. Тому головне завдання школи – виробити у дітей бажання й уміння набувати знання протягом всього життя. Народна школа – місце раціональної організації самовиховання творця нового життя. „Учитель лише співробітник, помічник і керівник дитини у її власній роботі”. П.Блонський серйозну увагу приділяв підготовці, вихованню вчителя. „Спочатку взагалі вихована й освічена в сучасному розумінні людина, потім педагог взагалі і, нарешті, знавець своєї науки і її викладання”. Значну увагу у професійному становленні він надавав практиці, наполягаючи на її обов'язковості та активності. „Практиці навчання можна навчити лише на практиці – таке моє переконання”, – писав П.Блонський. „Вчительській праці неможливо навчити тільки лекціями і книгами. Вони необхідні, але необхідна ще в стінах педвузу практика, але не така, що коштує, а творча і усвідомлена” [7, 103]. П.Блонський у своїх працях переконливо доводив, що для досягнення високої педагогічної майстерності лише природних даних замало. Студент-практикант повинен був вивчати економічне, політичне життя та побут населення регіону, де він проходив практику, влаштовувати культурні й виробничі осередки. Це б унеможливило відрив педагога в його подальшій освітній діяльності від „пролетарського трудового оточення”, сприйняття ним учительської праці як роботи „чистої” на противагу „брудній” праці робітника і селянина. Потрібні такі прийоми і методи, які б дали можливість розкритися кожному вчителю, сприяли б досягненню ним найкращих навчально-виховних результатів [7, 103].

Науковець наполягав на тому, що учитель мав бути культурною, освіченою людиною, яка власним прикладом переконуватиме, що жодні несприятливі умови не можуть завадити дотриманню високих етичних норм та моральних принципів, не змусять відійти від засад, що лежать в основі будівництва нового суспільства. Культура вчителя розглядалася не лише з точки зору духовності, а й в сенсі особистого прикладу ведення власного присадибного господарства на основі використання нових агрономічних способів та технологій, тим самим підготувавши підґрунтя для того, щоб село зацікавилася агрономією, відмовилося від послуг бабів-повитух, знахарів, а вибрало шлях до лікаря, зрозуміло необхідність і своєчасність боротьби з неписьменністю.

Проаналізувавши науковій практичній доробки науковців, педагогів 20-их років ХХ століття, ми виокремили чіткі вимоги до майбутнього вчителя.

Перш за все, це моральні якості характеру, що виражають відношення педагога до вихованців: любов і піклування, заснована на цьому індивідуалізована педагогічна допомога; доброта; душевність, доброзичливість, довіра, чуйність, витримка; розумна вимогливість, справедливість; поблажливість; терплячість. Наступними складовими є риси та якості, що виражають ставлення до колективу: моральна активність, співробітництво; демократизм, товарицькість, готовність до взаємодопомоги; толерантність (терпимість) до колег. Не менш важливим для педагога є риси і якості, що виражають до себе і своїх професійно-особистісних якостей: усвідомлення і почуття власної гідності; совісність, розумне самолюбство; професійна гордість, впевненість у собі; вимогливість до себе і до своєї діяльності, нетерпимість до недоліків; скромність, просто та самодисципліна; прагнення до самовдосконалення; риси і якості, що характеризують педагога з точки зору морального регулювання поведінки: усвідомлення і почуття чесності, правдивості; добросовісність, обов'язковість; підприємливість, діловитість, ініціативність, цілеспрямованість; організованість, зібраність, бережливість; здатність адекватно оцінювати результати проведеної діяльності. Педагоги 20-их років ХХ століття також визначали риси та якості, що характеризують високу культуру педагогічного спілкування: ввічливість; уважність; тактовність; ласка; запобігливість [8, 84-85].

Завдання освіти у 20-их–30-их рр. минулого століття розглядалися у тісному взаємозв'язку із завданнями радянської влади в цілому, переносючи її колосальну виховну функцію у площину

комуністичного будівництва: „внести у школу революційний настрій, наблизити її до революційних подій, до загальних завдань робітничого класу – ось одне із першочергових завдань у шкільній політиці” [9, 110]. У вихованні дітей вбачали можливість безпосереднього впливу на виховання дорослих: адже на прикладі своїх дітей виправлятимуть себе і навчатимуться їх батьки. М.Рубінштейн з цього приводу писав: „Залежно від того, який сенс вкладати в поняття вчителя, визначаються масштаб і характер його підготовки: якщо його завдання – це технічні навички, тоді для нього може бути достатньою вузькою професійною і практичною освітою; якщо в ньому буде підкреслено функцію „освіти людини”, тоді йому перш за все потрібно дати загальну освіту; якщо ж він не лише учитель, але й вихователь і соціальний організатор, тоді його підготовка має бути не лише теоретичною, а й практичною і соціальною; якщо ж він ще й охоронець культури, то його освіта має бути максимально причетною до культури тощо” [1, 7]. Поліфункціональність діяльності вчителя була наслідком виконання тих завдань, які стояли перед трудовою школою: не лише засвоєння знань, а й можливість їх набувати шляхом пошукової дослідницької роботи, виховання громадянина нового суспільства, організація дитячого колективу, запровадження найширшого самоврядування тощо.

Не менш важливою складовою функціонування національної школи, на думку її фундаторів, було прищеплення інтересу до вивчення національної літератури – джерела щирого демократизму і палкого патріотизму. Значна роль у цьому процесі відводилася вчителям: саме вони повинні були розбудити у дитячих душах відчуття краси художнього слова, переконати у силі розкішного мовно-літературного матеріалу в народній творчості, народних думках, історичних піснях, потужній спадщині українських письменників.

У тісному зв'язку з націоналізацією освіти розглядалося питання її демократизації, перші кроки до якої пропонувалося робити через етнічне виховання дітей: почуття поваги до свого народу народжує пошану до інших націй і народностей, інтерес до їх життя, культурного надбання, духовної спадщини. Зрозуміло, що аби прищепити своїм вихованцям такі почуття, учитель не міг не бути щирим патріотом, адже „в його руках майбутнє народу, бо діти, які вийдуть із школи, мають бути каменярами у відбудові молодій українській державі, мають розробити свою культуру, свої національні скарби” [10, 83].

Отже, патріотизм, громадянськість поряд із професійними, моральними й естетичними цінностями стають одними з базових характеристик особистості педагога у 20-30-ті роки минулого століття. Саме на учительство покладалася місія виховання комуністичних ідеалів нового суспільства, поширення їх не лише серед учнівської молоді, а й серед найширшого кола дорослого населення.

У тісному зв'язку з громадянською позицією вчителя у педагогічній думці досліджуваного періоду розглядалася його професійна майстерність, сформованість інтересу до професії, наявність відповідних нахилів та здібностей. Головними критеріями визначення рівня сформованості цих якостей було ставлення до дітей та їх батьків, авторитет і повага у населення, прагнення до самовдосконалення. На переконання Я.Чешіги, лише той учитель зможе „прихилити душу свою до особи дитини, який навчиться любити дитину щиро й повно, до самозабуття і одурання од самого себе, наповнити чашу свою найважливішим цілющим бальзамом, щоб мати можливість загоїти ним рани дитини, що нанесені їй людською байдужістю, егоїзмом і злостивістю” [15, 10].

Значна увага у педагогічній літературі в 20-30-ті роки приділялась проблемі самоосвіти та самовиховання учителя. Здатність педагога самовдосконалюватись протягом життя, вчитися не лише в сенсі поглиблення власних знань та умінь, а й навчатися у своїх учнів якостей, які, можливо втрачені з віком, або є принципово новими для нього – виділялися як найцінніші властивості учителя. Лише людина, яка на закінченні навчального закладу не припинила процес освіти, а переформатувала його у площину поповнення своїх знань із самого повсякденного життя, заслуговувала на право називатися народним учителем. Підхід до цього питання мав чітко визначене ідеологічне спрямування: „Особливо важливою є необхідність виховання учителя, як людини, свідомої ідеології трудящих мас, який знає життя і побут цих мас, володіє організаторськими здібностями, горінням агітатора і пропагандиста трудової культури. І не так важлива освіта учителя, як виховання його, як здатність працювати над собою. Бо як справжня істинна моральність є не що інше, як прагнення до моральності, так і освіченість є прагнення до неї, неперервна, наполеглива і палка робота над своєю освітою. І лише така людина, а не всезнайка, і є освіченою людиною” [16, 61]. Однак, вважаємо, не стільки визначенням ступеня освіченості педагога, як перевіркою міцності його політичного світогляду пояснювалося відновлення на кінець 20-их років ХХ століття більшовистською владою в Україні інституту інспекторів народної освіти, на яких крім інспектування освітніх закладів покладалася функція інструкторів у справах освіти: допомога педагогам в організації, налагодженні та удосконаленні педагогічного процесу освітніх установ. В умовах тотальної комуністичної пропаганди за цією вівіскою маскувалося справжнє призначення інспектури народної освіти: стежити за політичною благонадійністю вчителів. Яскравим тому підтвердженням, на нашу думку, є дані про рівень освіти інспекторів, а значить і їх здатність надати педагогічним кадрам дійсно ефективну і корисну допомогу.

Висновки... Проаналізувавши розвиток освіти та педагогічної думки у 20-ті роки ХХ століття, зазначимо, що науковці чітко виділяли хід і напрямок виховання, його завдання і зміст. Одночасно вони переконливо доводили і зворотній вплив виховання на життя суспільства, його розвиток і вдосконалення. Національна школа включала насамперед виховання рідною мовою, відсутність якого розглядалося як одна з найбільших перепон для розумового розвитку дитини. Не менш важливою складовою функціонування національної школи, на думку науковців цього періоду, було прищеплення інтересу до вивчення національної літератури – джерела щирого демократизму і палкого патріотизму. Провідну роль при розбудові держави відіграв учитель. Саме на учительство покладалася місія виховання комуністичних ідеалів нового суспільства, поширення їх не лише серед учнівської молоді, а й серед найширшого кола дорослого населення. 20-ті роки минулого століття стали визначальними у визначенні напрямів, завдань виховання майбутнього вчителя. Серед них: суспільність, чітка, стійка громадянська позиція вчителя, взірцевість, культурність, освіченість, дотримання етичних норм та моральних принципів, високий рівень психолого-педагогічних знань, здатність розуміти природу дитини і вміння її виховувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Блонский П. П. Мои воспоминания / П. П. Блонский – М. : Педагогика, 1971. – С.103.
2. Блонский П. П. Трудовая школа. Ч. II / П. П. Блонский. – М., 1921. – С.61.
3. Вестник просвещения МОНО. – 1923. – С.110.
4. Грабаров О. М. Самопідготовка. Спосіб підняти кваліфікацію педагогічного персоналу самостійною працею над матеріалом / Грабаров О. М. – К. : Держвидав України, 1925. – С.63.
5. Грушевський М. С. Про українську мову і українську школу / Грушевський М. С. – К. : Веселка, 1991. – С.10–27.
6. Кашкаров Н. Вторая Всеукраинская конференция по педобразованию / Кашкаров Н. // Путь просвещения. – 1923. – №7–8. – С. 212.
7. Крупская Н. К. О подготовке учителей / Крупская Н. К. // На путях к новой школе. – 1923. – №4. – С. 19.
8. Макаренко А. С. О моем опыте / Макаренко А. С. // Пед. соч.: [в 8 т.]. – М., 1984. – Т.4. – С.260.
9. Мірошніченко О. А. Формування особистості майбутнього вчителя як об'єкта соціальних стосунків / Мірошніченко О. А. // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2003. – Вип.13. – С.84–85.
10. Рубинштейн М. М. Проблема учителя / Рубинштейн М. М. – М. : Моск. акц. изд. об-во, 1927. – С.123–124.
11. Рубинштейн М. М. Проблема учителя / Рубинштейн М. М. – М. – Л-д, 1927. – С.7.
12. Русова С. До сучасного становища народного учителя // Русова Софія : вибр. пед. твори : [у 2 кн.]. – Кн.1. – С.125.
13. Русова С. Національна школа // Русова Софія : вибр. пед. твори : [у 2 кн.]. – Кн.1. – С.83.
14. Русова С. Нова школа. – [вид. друге]. – К. : Українська школа, 1917. – С.3.
15. Субтельний О. Україна: Історія / Субтельний О. // УІЖ. – 1991. – №9. – С.107.
16. Чепіга Я. Самовиховання учителя / Я. Чепіга // Світло. – 1913. – С.10.

Аннотація

И.П.Ящук

Направления подготовки и требования к учителю в 20-е годы ХХ века

В статье проанализированы труды педагогов 20-х годов ХХ века. Определены основные требования, качества будущего педагога, направления профессионального образования.

Ключевые слова: реформирование национального образования, характеристика учителя, воспитание, направления профессиональной подготовки.

Summary

I.P.Yashchuk

Tendencies of preparation and demands to the teacher in 1920-s

The works of pedagogues of the 1920-s have been analyzed in the article. Basic demands, qualities of the future pedagogue, tendencies of vocational education have been defined.

Key words: reformation of the national education, characteristic of pedagogue, upbringing, tendencies of vocational education.

Дата надходження статті

„16” вересня 2008 р.